

1. GİRİŞ

Geri kabul anlaşmaları, genel olarak, bir ülkede veya sınırları belirlenmiş bir grup ülkede yasadışı olarak bulunan kişilerin anlaşma yapılmış kaynak ülkeye veya en son transit geçiş yaptıkları ülkeye geri gönderilmesini düzenler.

Türkiye-Avrupa Birliği (AB) Geri Kabul Anlaşması; mütekabiliyet temelinde Türkiye’de veya AB’ye üye ülkelerden birinde, ülkeye giriş, ülkede bulunma veya ikamet etme koşullarını sağlamayan veya sağlayamaz duruma düşen kişilerin Anlaşma’da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde ilgili ülkeye geri gönderilmesini amaçlamaktadır.

Türkiye ile AB arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan ve müzakereleri 10 yıldan fazla süren Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması, **28 Haziran 2014** tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yasadışı yollarla Türkiye üzerinden AB üye ülke topraklarına giren mültecilerin, en az 3 yıl sonra Türkiye’ye iadesini öngören Anlaşma ile birlikte Türkiye, 16 Aralık 2013’de AB ile başlatılan Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestliği diyalogunda da önemli bir adım atmış olmuştur.

Bu çerçevede:

- Yasadışı yollarla AB ülkelerine giden veya bu ülkelerde buldukları sırada yasadışı duruma düşen (örneğin, vize süresini geçiren) Türk vatandaşları ve Türkiye üzerinden Anlaşma’ya taraf diğer ülke veya ülke grubuna geçiş yapmış üçüncü ülke vatandaşlarının Anlaşma’da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde Türkiye’ye geri alınmasını,
- Yasadışı yollarla AB ülkeleri üzerinden ülkemize gelen veya Türkiye’de buldukları sırada yasadışı duruma düşen AB üyesi ülkeler ve üçüncü ülke vatandaşlarının, Anlaşma’da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde ilgili AB ülkesine iade edilmesini düzenlemektedir.

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması’nda, tarafların üçüncü ülke vatandaşlarını Anlaşma’nın yürürlüğe girmesinden itibaren 3 yıllık bir geçiş süresi sonunda kabul etmeye başlamaları öngörülmüştür. Buna göre Türkiye, ülkesi üzerinden AB ülkelerine yasa dışı yollarla giden üçüncü ülke vatandaşlarını Anlaşma yürürlüğe girdikten 3 yıl sonra geri almaya başlayacaktır.

2. GERİ KABUL ANLAŞMALARI (GKA)

2.1 GKA Nedir?

Geri kabul anlaşmaları, bir ülkeye düzensiz yollardan giriş yapmış (yani pasaport, gerekli ise vize, oturma izni ya da benzeri seyahat dokümanları olmayan) ve genellikle yasa ile belirlenmiş gümrük kapıları ile diğer giriş noktalarından sayılmayan yerlerden ülkeye girmiş ve halen ülkede bulunan kişiler ile giriş sırasında bu şartları yerine getirmiş olsa da, vize

süresinin bitmesi veya bunun gibi nedenlerle artık bu şartları taşımayan kişilerin vatandaşı oldukları ülkelere gönderilmelerine yönelik prosedürleri düzenleyen anlaşmalardır.

2.2 GKA Tarihçesi

Geri kabul anlaşmaları, AB üye ülke ve kurumlarının neredeyse son 30 yıldır geliştirdiği AB ortak göç politikasında önemli bir yere sahiptir. AB genişlemesine paralel olarak AB sınırlarının daha geniş bir coğrafyaya ulaşması sonrasında düzensiz göç ile mücadele ve sınır kontrollerine odaklanan bir yaklaşım benimsenmiş, AB'ye yönelik göç ile mücadele edilmesinde **üçüncü ülkelere** de **sorumluluk** yüklenmeye başlanmıştır.

Dış göç politikalarında kullanılabilecek mekanizmalar ve araçlar konusunda ilk çalışmalar, **1998** yılında Hollanda'nın girişimi ile kurulan Göç ve İltica Alanında Üst Düzey Çalışma Grubuna dek uzanmaktadır.

AB şimdiye kadar **18 ülke** ile geri kabul anlaşması imzalamış, bu anlaşmaların **15'i** yürürlüğe girmiştir. AB'nin geri kabul anlaşması imzaladığı **ilk ülke 1996** yılında **Fas** olurken, **son ülke Şubat 2014** tarihinde imzalanan anlaşma ile **Azerbaycan'dır**.

Türkiye'de ise; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamakla görevlendirilmiştir. Bu görevlendirme ile yapılan çalışmalar neticesinde, **28 Haziran 2014** tarih ve **29044** sayılı Resmi Gazetede yayımlanan *“Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”* ile yürürlüğe girmiştir.

2.3 GKA Hangi Grupları Kapsar?

Geri kabul anlaşmaları çok basit bir anlatımla 3 farklı grubu kapsar:

- 1) Bir ülkede kalma şartlarını taşımayan ya da bu şartları kaybetmiş olan anlaşmaya taraf ülke vatandaşları;
- 2) Anlaşmaya taraf olan ülkeyi, transit ülke olarak kullanan 3. ülke vatandaşları;
- 3) Giriş sırasında gerekli şartları yerine getirmiş olsa da, sonrasında bu şartları taşımayan taraf ülke vatandaşları.

Geri kabul anlaşmasının kapsamında bulunan kişiler arasında hiç şüphesiz **en tartışmalı grup, ikinci** grupta bahsedilen kişilerdir. AB geri kabul anlaşmalarının kapsamını genişleterek, AB'ye komşu ülke vatandaşlarının yanı sıra, bu ülkeleri transit ülke olarak kullanan 3. ülke vatandaşlarını da anlaşmaların kapsamına almakta, böylece geri kabul anlaşmaları, sadece taraf ülke vatandaşlarının geri kabulü ile sınırlandırmayıp, bu ülkeleri transit ülke olarak kullanan 3. ülke vatandaşlarını da kapsamaktadır.

AB'de dış sınırların güvenliğinden sorumlu kurumu olan FRONTEX'in 2013 yılı rakamlarına

göre; AB topraklarına yasadışı giriş sağlanan 5 farklı rotada, AB'ye komşu ülkeleri transit ülke olarak kullanarak AB'ye geçiş yapan kişiler en fazla, Suriye, Afganistan, Pakistan, Cezayir, Kosova, Gürcistan, Eritre ve Vietnam'dan gelmektedir.

2.4 GKA Nasıl İşler?

Karşılıklı olarak imzalanan geri kabul anlaşmaları çerçevesinde, söz konusu yasadışı **göçmenlerin** anlaşma çerçevesinde taraf olunan ülkeye **iadesinde, kanıt zorunluluğu** bulunmaktadır. Başka bir deyişle AB, geri kabul anlaşması imzaladığı ülkelerin hükümetlerini ve yönetimlerini, bu kişilerin o ülkeyi transit kullanarak AB'ye giriş yaptığı konusunda, kanıtlar aracılığıyla ikna etmek zorundadır.

Geri kabul anlaşmalarının yürürlüğe girmesini takiben AB ülkeleri, taraf olunan ülke ile kuracakları ortak mekanizmalar yoluyla geri göndermek istedikleri mültecileri o ülkeye bildirirler. Taraf ülkenin gerekli incelemeleri yapmasının ardından, iade edilmek istenen yasadışı göçmenin o ülke üzerinden AB'ye gittiği kesinlik kazanırsa, iade süreci başlamaktadır.

Böylece, taraf ülke kendi topraklarında kalacak hiçbir yasadışı göçmeni, AB ülkelerinden geri almamaktadır. Alacağı her yasadışı göçmen, kaynak ülkeye geri gönderilmeye uygun statüde olmak zorundadır.

2.5 GKA'nın Maliyeti Var Mıdır?

Hiç şüphesiz sadece AB'nin değil, tüm ülkelerin karşılıklı imzaladığı geri kabul anlaşmalarının en tartışmalı bir diğer konusu, geri kabulün maliyetidir. AB'nin daha önce imzaladığı ve yürüttüğü geri kabul anlaşmaları sürecinde, hazırlık aşamasının ardından, geri kabulü onaylanan yasadışı göçmenlerin taraf ülkeye iadesinde maliyet, genelde karşılıklı olarak paylaşılmaktadır.

İade edilen **mültecilerin** AB sınırlarına kadar olan **maliyetleri** AB tarafından, taraf ülkeden kaynak ülkeye kadar olan maliyetleri ise genelde **taraf ülke** tarafından karşılanmaktadır. **Ancak** AB, taraf ülkelerin üzerindeki maddi yükü azaltmak amacıyla, yasadışı göçmenlerin geri kabulü için **fon** ayırmakta ve hazırlık aşamasında ortak yürüttüğü projeler vasıtasıyla bu maddi katkıyı taraf ülkeler ile paylaşmaktadır. Örneğin AB, 2008-2013 yılları arasında Avrupa Geri Dönüş Fonu (European Return Fund) kapsamında 676 milyon avro maddi kaynak sağlamıştır.

3. GERİ KABUL ANLAŞMALARI Ve TÜRKİYE

3.1 Rakamlarla Türk Vatandaşların Vizesiz Avrupa Yolculuğu

- Henley&The Partners'ın 2013 yılı Vize Kısıtlamaları Endeksine göre, 94 ülkenin vizesiz seyahat fırsatı tanıdığı Türk pasaportu ile Türkiye, listenin 42. sırasında yer almaktadır.
- TC Dışişleri Bakanlığı verilerine göre, Türk pasaportuna sahip kişiler, dünyada 62 ülkeye vizesiz seyahat edebilmektedir.
- Vizesiz seyahat kapsamında Türk vatandaşlarının:
 - ✓ AB üyesi hiçbir ülkeye giriş hakkı **bulunmazken;**
 - ✓ G-8 üyesi 2 ülkeye (Rusya ve Japonya),
 - ✓ G-20 üyesi 6 ülkeye (Arjantin, Brezilya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Japonya, Güney Kore ve Rusya) vizesiz giriş hakkı bulunmaktadır.
- **Türk vatandaşları sadece 2009-2012 yılları arasında, C tipi Schengen vizesine 140 milyon avro ödemiştir.**
- 2012 yılında AB üye ülkelere girişte Schengen vizesi alma mecburiyeti olan ülkeler sıralamasında Türkiye, 5. sırada yer almaktadır.

3.2 AB'ye Düzensiz Yasadışı Göç Yolları

AB'de dış sınırların güvenliğinden sorumlu kurumu olan Frontex'in (Avrupa Dış Sınırlarda Operasyonel İşbirliği Yönetimi Ajansı) 2013 yılı rakamlarına göre, AB'ye yasadışı girişlerde kullanılan 5 ayrı rota bulunmaktadır.

2013 yılında, Orta Akdeniz Yolu üzerinden 40.340; Doğu Akdeniz Yolu üzerinden 24.799; Batı Balkan Yolu üzerinden 19.951; Batı Akdeniz Yolu üzerinden 6.838 ve Doğu Sınırı Yolu üzerinden 1.316 kişi yasadışı yollar ile AB'ye giriş yapmıştır. Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu Doğu Akdeniz Yolu, en fazla yasadışı girişin yaşandığı 2 numaralı rotadır.

Türkiye'nin sınırlarında, ilgili AB ülkeleri ve Frontex'in de sınırdaşımız AB ülkelerinde aldığı önlemler sayesinde ülkemiz üzerinden geçerek AB'ye giren düzensiz göçmen sayısında önemli düşüş kaydedilmiştir. Frontex'in istatistikleri de bu durumu doğrulamaktadır. Nitekim Frontex istatistiklerine göre **2011** yılında 57.025 olan ülkemiz üzerinden AB'ye geçen düzensiz göçmen sayısı **2012** yılında yaklaşık **% 35 düşüşle 37.224** olmuştur.

3.3 Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması Kapsayan Ülkeler

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması tüm AB ülkelerini **kapsamamaktadır**. Danimarka ile Birleşik Krallık (İngiltere) ve İrlanda'nın durumu farklılık arz etmektedir.

Birleşik Krallık (İngiltere) ve İrlanda, AB'nin Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı bakımından farklı kurallara tabi olduklarından, AB'nin vize politikası ve akdettiği Geri Kabul Anlaşmaları bu iki ülkeyi doğrudan/kendiliğinden bağlamamaktadır.

Danimarka ise, Schengen üyesi olduğu için vize muafiyeti konusunda yapılacak düzenleme bu ülkeyi bağlamaktadır. Ancak, Danimarka'nın Schengen sistemine koymuş olduğu çekince bağlamında Geri Kabul Anlaşması bu ülkeye uygulanmayacaktır. Bu nedenle, Geri Kabul Anlaşması'nda Türkiye ve Danimarka arasında ayrıca bir geri kabul anlaşması akdedilmesi öngörülmektedir.

3.4 Türk Vatandaşları İçin Vizesiz Seyahat (Schengen Ülkeleri ve Diğerleri)

Türk vatandaşlarının İngiltere ve İrlanda hariç AB üyesi ülkelere vize almadan gidebilmeleri Geri Kabul Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden **en geç 3-3,5 yıl sonra** başlayacaktır.

Türk vatandaşlarına vize muafiyeti gerçekleştiğinde, Schengen Alanı'na dâhil olan AB üyesi ülkelere vizesiz olarak gidilebilecektir. Henüz Schengen Alanı'na dâhil olmayan Romanya, Bulgaristan, Hırvatistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi AB'nin vize politikasını uygulamak zorunda olduklarından, bu ülkelere de vizesiz seyahat mümkün olacaktır.

İngiltere ve İrlanda ise, Schengen müktesebatı bakımından sahip oldukları özel durumdan dolayı kendi vize politikalarını sürdürmektedirler. Dolayısıyla, karşılıklı olarak ayrıca bir vizesiz seyahat anlaşması imzalanmadığı takdirde, İngiltere ve İrlanda'ya vizesiz giriş mümkün olamayacaktır.

3.5 AB Ülkelerindeki Vatandaşlarımızın Durumu

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması, AB ülkelerinde yasal olarak bulunan vatandaşlarımızı hiçbir şekilde **etkilemeyecektir**. Bir başka ifadeyle, Geri Kabul Anlaşması, AB ülkelerinde **yasal olarak** ikamet eden veya çalışan vatandaşlarımızı **ilgilendirmemektedir**.

Anlaşma, **sadece** AB ülkelerinde düzensiz **göçmen** konumundaki vatandaşlarımız bakımından geçerli olacaktır. Geri Kabul Anlaşması'ndan önce olduğu gibi, Geri Kabul Anlaşması uygulanmaya başladıktan sonra da, AB ülkelerine **yasadışı** yollarla giriş yapmış veya AB ülkelerinde ikamet ederken herhangi bir sebeple **düzensiz göçmen** durumuna düşen vatandaşlarımızın Türkiye'ye **iadeleri mümkün olacaktır**.

3.6 Geri Kabul Anlaşması – Türkiye’deki Suriyelilerin Durumu

Türkiye-AB **Geri Kabul Anlaşması’nın**, ülkemizde geçici korumadan yararlanan ve ülkemizin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi sınırlama nedeniyle mülteci statüsünde değil, “**misafir**” olarak kabul ettiği **Suriye vatandaşlarına etkisi olmayacaktır**. Suriye vatandaşları içerisinde, AB ülkelerine yasadışı yollardan girenlerin Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde Türkiye’ye iadesi ise, ancak Anlaşma yürürlüğe girdikten **üç yıl** sonra söz konusu olabilecektir.

3.7 Geri Kabul Anlaşması’nın Ülkemize Mali Yükü - AB Desteği

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde iade edilecek düzensiz göçmenlerin iade masrafları, **gönderen ülke** tarafından karşılanacaktır. Türkiye’den AB ülkelerine geçtikleri tespit edilerek ülkemize iade edilen **düzensiz göçmenlerin**, geri gönderme merkezlerinde idari gözetim altında tutuldukları süre boyunca, barınma ve ülkelere geri dönüşlerine ilişkin **masraflar** ise **Türkiye** tarafından karşılanacaktır.

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması’nın yürürlüğe girmesinden bağımsız olarak, Türkiye’de yakalanan ve ülkelere gönderilmek üzere geri gönderme merkezlerinde tutulan düzensiz göçmenlerin masrafları esasen hâlihazırda da Türkiye tarafından karşılanmaktadır.

4. KAYNAKLAR

Geri Kabul Anlaşması, Başbakanlık Genelgesi, 16 Nisan 2014 Tarih ve 28974 Sayılı Resmi Gazete

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, www.goc.gov.tr

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması’nın 5N 1K’sı, İktisadi Kalkınma Vakfı, 26 Haziran 2014, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/gkanin_5n1ksi%281%29.pdf

Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci Ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular Ve Yanıtları, TC. Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr

ULUSOY Orçun, “Geri Kabul Anlaşması AB ve Türkiye”, www.multeci.ne